

La carxofa

(ALDC, V, 1121. La *carxofa*)

El mot *carxofa* (s. xv), inflorescència de la carxofera (*Cynara scolymus*), omple de fet tot el domini. Prové de l'àr. andalusí ḤARŠUFA, des del pahlavi HARČOB 'pal d'espines' (Corriente), i presenta aquestes var.: *a*) amb manteniment de bategant + palatal (fricativa o africada): *carxofa/cartxofa* (var. *calxofa* 85, pel lambdacisme propi de l'alg.); *corxofa* 178, amb assimilació vocàlica; *b*) amb pèrdua de la bategant: *caixofa* 73, 75, 76, i amb africació de la palatal, *catxofa* 74, 77, 80, 93 ("*catxôfa*", Figuera, 1840), que, per articulació palatalitzada de la [k], [kʰ] *itxofa* 81; *c*) amb pròtesi del segment *es-*, amb aglutinació de part de l'article a partir del plural (*les carxofes* → *les escarxofes*, com *les estenalles*, *les estisores*, etc.): *escarxofa* (Quintilingüe, 1839); *escorxofa* 48, amb assimilació vocàlica; *escarjofa* 35, 97, *esgarjofa* 36, amb sonorització de [tʃ], [ʃ] en [dʒ], [ʒ], potser per assimilació de la [g] del darrer mot; *d*) amb l'article àrab *al-*, *alcarxofa* (var. *alcatxofa* 87, 89, 94, 100),

procedent del mot cast. o arag. *alcachofa* (< ALḤARŠUFA); *e*) amb el suf. -ó (< -ONE): *carxofó* 99, 102.

Altres mots: *pom* 71 (< llat. PŌMUM 'fruit mengívol d'un arbre o arbust'); *encanària*, pres del cast. ant. *alcaneria* –amb canvi d'accent–, o procedent de l'àr. andalusí ALQANNARÍYYA, del gr. KINÁRA, contaminat pel baix llat. *cannaria* (Corriente); *pinya de cartxofera* 132 o *pinya de cartxofer* 137, unitats sintagmàtiques formades amb el nucli *pinya* (< PĪNEA) i un determinant relatiu a la planta.

Carxofa és predominant, la var. tardana *escarxofa* ocupa sobretot el cat. central i és parcialment intrús a les Illes, mentre que *alcatxofa* es refugia en punts ribagorçans. A notar l'arcaic *pom* i el castellanisme antic de Guardamar, *encanària*.

Són mots normatius *carxofa* i *escarxofa*, des del DOrt, 1917 ("*escarxofa*: millor *carxofa*").

